Wie betaalt natuurvriendelijke inrichting en onderhoud in natuurgebieden?

In H_2O nr. 1 van 11 januari jl. schreef Nico Broodbakker van Waternet een artikel over wie zou moeten betalen voor natuurvriendelijke inrichting en onderhoud van sloten en vaarten in agrarisch gebied. Wie zou moeten betalen voor inrichting en onderhoud van wateren in natuur- en recreatiegebieden is echter ook niet zo duidelijk als het lijkt. In dit artikel doet hij een voorstel wie wat zou moeten (mee)betalen en waarom.

De KRW beoogt de chemische en de ecologische toestand van alle oppervlakte- en grondwateren en die van de (grond)waterafhankelijke natuurgebieden te herstellen of te verbeteren. Veilig stellen van het gebruik van oppervlakte- en grondwater door de mens, met name als zwem-, recreatie- en drinkwater is hierbij inbegrepen. Er is een groot verschil tussen het doel van de KRW en de rapportage- en resultaatsverplichtingen naar de Europese Unie. De KRW is als begrip een eigen leven gaan leiden, maar eigenlijk is het weinig anders dan wat waterbeheerders al deden.

Met KRW-maatregelen in strikte zin bedoel ik maatregelen om de concentraties giftige (prioritaire) stoffen terug te dringen in alle wateren. Voor de grotere wateren (waterlichamen) komen daar nog maatregelen bij die de ecologische toestand verbeteren of herstellen. Alleen deze maatregelen rapporteren we aan de Europese Unie en daarmee leggen we ons als Nederland BV een resultaatsverplichting op.

Zijn we dan klaar? Eigenlijk niet. De KRW-wateren met rapportageplicht zijn alle grote grondwaterlichamen en oppervlaktewateren. Daarmee vormen ze vrijwel alle (natte) Natura 2000-gebieden en drinkwaterbronnen. Daarnaast zijn er in laag-Nederland ook ontelbare sloten en hoofdwatergangen, kleinere plasjes, moerasjes, wielen, dobben, vennen, etc. en vele (grond)waterafhankelijke (natuur)gebieden die niet binnen Natura 2000 of KRW-waterlichamen liggen. En niet te vergeten vele agrarische gebieden met natuurwaarden en weidevogelgebieden met een formele status in provinciale en waterschapsplannen. De Provincie Noord-Holland heeft deze laatstgenoemde gebieden zelfs opgenomen in de Provinciale Ecologische HoofdStructuur.

Het gaat om sterk samenhangende belangen en één basisbelang: de verbetering van de ecologische toestand van water en land. Het is daarom onverstandig om 'sectoraal' gelden toe te wijzen aan deelbelangen, zoals verdroging, Natura 2000, NBW, WB21, natuur, water, landschap, recreatie of wat nu dreigt zelfs aan zogeheten KRW-maatregelen. Spijtig is ook dat programma's voor particulier natuurbeheer beperkt worden tot bepaalde gebieden.

De nadruk ligt logischerwijs op de meest kwetsbare en waardevolle gebieden, zoals Natura 2000- en andere natuurgebieden, tezamen met de provinciale 'waterparels'. Maar laten we de rest van ons natte en waterrijke land niet vergeten. Een evenwichtig en economisch levensvatbaar gebruik van land en water is een randvoorwaarde voor verbetering en herstel van de ecologische waarden in Nederland. Ook van belang is de inrichting van voldoende ecologische verbindingen tussen (natuur) gebieden. Een dicht netwerk van verbindingen maakt het geheel robuuster. Als we dat én de natuurwaarden buiten officiële natuurgebieden verwaarlozen, gaan de geïsoleerde snippers met de hoogste natuurwaarden uiteindelijk ook verloren.

Als we financieel breder kijken en streven naar een integrale aanpak, stoppen we vanzelf met het alsmaar opknippen in verschillende fondsen. Met een integrale blik kunnen we met hetzelfde budget meer doen. Kijk dus niet alleen naar de ecologische toestand en natte natuurwaarden in de meest waardevolle delen, maar betrek daar ook de op het eerste oog minder interessante gebieden bij.
Gelukkig doen we dat vaak al. De praktijk is minder heftig dan hiervoor geschetst. Het ILG is een goed voorbeeld van de integratie van fondsen met een bredere inzet. Hopelijk wordt bij de herziening van het Programma Beheer in 2009 ook breder en integraler gekeken naar wat we kunnen doen aan de verbetering van de natte en droge ecologie tezamen.

Er zijn echter nu nog te veel 'potjes' voor doelen die met elkaar verweven zijn. Bovendien dreigt er een apart 'KRW-keurmerk' bij te komen, terwijl de KRW slechts een procedurele aangelegenheid is. Dus liever geen aparte 'KRW-maatregelenpot'.
Alle maatregelen die de ecologische toestand van alle wateren en van (natte) natuur verbeteren en die duurzaam gebruik van water voor drinkwater, recreatie en agrarische en andere doeleinden veilig stellen, horen gewoon integraal te worden gefinancierd. Ze levert namelijk ook veel op voor de overige natuur.

Het is goed dat de helft van de kosten van veel maatregelen, die nu als KRW-maatregel zijn benoemd, worden betaald uit het ILG. Een deel van de zogenaamde KRW-maatregelen is al gepland, de financiering is rond of ze zijn zelfs al in uitvoering. De KRW is niets nieuws. We pakken het nu dankzij de EU alleen beter gestructureerd, zo goed mogelijk onderbouwd en in samenhang aan.

Het is ook belangrijk dat natuurbeheerders en recreatieschappen bereid zijn om in de toekomst zelf meer geld te steken in inrichting en onderhoud, met name in ingrijpende maatregelen die de gewenste natuurwaarden verbeteren of herstellen. Van hen worden dus grote financiële inspanningen gevraagd voor het graven of herstel van petgaten, het inrichten van natuurvriendelijke oevers c.q. ondiepe waterzones en zeker niet als onbelangrijkste het baggeren van plassen en andere wateren en het meest optimale maaionderhoud voor de gewenste natuurwaarden.
De benodigde bijdrage van natuurbeheerders en recreatieschappen is afhankelijk van het ILG-geld en andere subsidies én van de bereidheid van provincie en waterschap en wellicht ook gemeenten om mee te betalen.

Een natuurvriendelijke oever in De Peel.

De aanwezige 'gaten' in de reikwijdte van het ILG kunnen door de provincies zonder veel moeite gevuld worden. Zo kunnen hieruit de dure baggermaatregelen in natuur- en recreatiegebieden worden vergoed. Waarom zouden de waterbeheerders dat moeten betalen? Gelukkig is al ILG-geld beschikbaar voor vernattingsmaatregelen en voor natuurvriendelijke inrichting en het graven van nieuwe waterlopen in combinatie met nieuwe natuur.

Wie is verantwoordelijk voor onderhoud?

Bagger- en maaionderhoud in het water en op de kant is geregeld. Het is de taak van de eigenaar of de meest belanghebbende van water of oever. Vroeger keken waterschappen uitsluitend vanuit het benodigde doorstroomprofiel en naar vaargeulen.
Het waterschap betaalt als het onderhoud van belang is voor de wateraan- en afvoer

van vele (waterschapslasten betalende) 'ingelanden' ofwel het onderhoud van hoofdwatergangen en de boezem.

Waterschappen verrichten nu ook het onderhoud in de meeste doorgaande wateren in stedelijk gebied die voor alle inwoners van belang zijn. Dat is logisch, want sinds 1997 betalen de 'stedelingen' als inwoners en eigenaren van huizen flink mee aan het waterschap. Vroeger deden gemeenten en/of stadsdelen dat onderhoud zelf. Nu is hun taak beperkt tot het onderhoud van droge oevers, van wateren in en rond stadsparken, sportterreinen en begraafplaatsen en andere groengebieden in en rond de stad. Natuurbeheerders en recreatieschappen onderhouden de wateren en oevers waarvan zij eigenaar of beheerder zijn. Alleen als hoofdwatergang benoemde wateren worden door het waterschap onderhouden. De 'terreinbeheerders' zijn verantwoordelijk voor het baggeren van 'hun' overige wateren.

Baggeren in natuurgebieden en recreatieplassen is echter ook een algemeen belang voor alle inwoners van Nederland. Terreinbeheerders dragen ook flink bij aan de financiering van waterschapswerkzaamheden. Het is daarom redelijk dat provincies en waterschappen meebetalen aan kostbare baggermaatregelen in natuurgebieden en recreatieplassen.

Een andere reden voor zowel provincies als waterschappen om mee te betalen, is de vervuiling van deze bagger met fosfor en stikstof en de toename van de hoeveelheid bagger in de afgelopen decennia. De oorzaak ligt in de jarenlange watervervuiling vanuit landbouw, industrie en rwzi's (inwoners). Deze vervuiling is via de inlaat van water uit rivieren en kanalen in natuurgebieden gekomen. De ernst van de vervuiling is groter geworden, doordat de omgeving van de natuurgebieden daalt door drooglegging voor de landbouw en door veenafbraak. Het water 'lekt' daardoor weg uit de natuurgebieden, zodat de afgelopen decennia veel extra, doorgaans vervuild, water moest worden ingelaten.

Om voornoemde redenen is het redelijk dat ook provincies en waterschappen hun steentje bijdragen om in natuurgebieden de ecologische toestand en natuurwaarden van water, oevers en moerassen te verbeteren. Hetzelfde geldt voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers in bijvoorbeeld recreatieplassen. Een bijdrage door de provincie en uit andere fondsen is redelijk, omdat het niet alleen gaat om water- maar meer nog om natuur-, landschaps- en recreatiebelangen. Dat geldt nog sterker voor directe natuurherstelmaatregelen, zoals het (uit)graven van petgaten en het verjongen van vegetatie. Het waterschap zal daaraan alleen incidenteel meebetalen.

Nico Broodbakker (Waternet)